

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

הלכה

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

פרשת לך לך תשפ"ז

שנה כ"ח – קובץ ד' [תתקס"ב]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת לך לך תשפ"ז

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

"ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"
(י"ב א').

"לפי שהיה אברהם אבינו מפחד ואומר, אצא ויהיו מחלליני בי שם שמים ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנתו, אמר לו הקב"ה, לך אני פוטרך מכבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכבוד אב ואם, ולא עוד אלא שאני מקדים מיתתו ליציאתך, בתחילה וימת תרח בחרן ואח"כ ויאמר ה' אל אברם" (בראשית רבה ל"ט ז').

א

מגיעה מיישוב א"י משום כיבוד אב

נחלקו גדולי הפוסקים במי שרוצה לעלות לארץ ישראל, ואביו מבקש ממנו להישאר במקום מגוריו סמוך לו בחוץ לארץ, כיצד ינהג, ולחילופין במי שגר בארץ ישראל ואביו שבחו"ל מבקש ממנו לצאת לחו"ל כדי לשמשו. ונחזה אנן.

בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סימן רפ"ח) הפליג בשבחה של ארץ ישראל, ובתוך דבריו כתב:

"ואין מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אלא ללמוד תורה אם אינו מוצא בארץ ישראל מי שילמדנו, או מפני כיבוד אב ואם".

וחידוש יש בדבריו, דהלא בעב"ז (י"ג ע"א) לא אמרו אלא שמותר לצאת ללמוד תורה ולישא אשה ולא אמרו שמותר אף משום כיבוד אב ואם. ולכאורה פשוט שלא ישמע לאביו, כשם שאינו שומע לאביו לבטל כל מצוה אחרת, שאתה ואביך חייבין בכבוד המקום כמבואר ביבמות (ו' ע"א) "יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל (ויקרא י"ט ג') איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי". וכפי שנפסק ברמב"ם (הל' ממרים פ"ו ה"ב) ובשו"ע (סי' ר"מ סעיף ט"ו).

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

ובחכמת אדם משפטי ארץ (י"א ה') כתב:

"מי שיש לו אב ואם ומוחין בידו מלעלות, צ"ע אם מחוייב לציית אותם מדין כיבוד, או דינו כשאר מצות שאם יצוו לאדם לבטל אחד מהמצוות לא ישמע להם, כדאיתא ביו"ד סי' ר"מ".

ובבינת אדם (שם ס"ק ג') הביא את דברי התשב"ץ כמקור לספיקו, אלא שתמה על דבריו מן ההלכה הפשוטה שאין כיבוד אב ואם דוחה כל מצוה שהיא.

ובתחילה כתב ראה לדברי התשב"ץ מקידושין (ל"א ע"ב) דרב אסי שאל לרבי יוחנן אם מותר לו לצאת מארץ ישראל לקבל פני אמו וא"ל ר"י המקום יחזירך לשלום, הרי שהתיר לו לצאת מארץ ישראל לחו"ל בשביל כבוד אמו וק"ו שפטור מלעלות לארץ ישראל, ודחה דשאני התם שלא היה יציאה גמורה, אך בשם ידידו הרבני מו"ה לוי כתב דאף לתלמוד תורה ולישא אשה לא התירו אלא ע"מ לחזור כמ"ש בעבו"ז שם וכ"ה ברמב"ם [ועי"ש שאין דבריו ברורים ואכמ"ל].

ושוב הביא את דברי המדרש הנ"ל באברהם אבינו כראה ברורה לדברי התשב"ץ דאי לאו שפטר הקב"ה לאאע"ה מכיבוד אב, אין מצות ישוב א"י דוחה כבודם, עי"ש.

ועיין בפנים יפות (בראשית י"ב א') שאף הוא למד מדברי המדרש דכיבוד אב ואם דוחה ישוב ארץ ישראל ופטור מלעלות לארץ ישראל במקום כיבוד אב ואם, ופירש מה שאמרו "לך אני פוטרך מכבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכבוד אב ואם", דמשום שתרח היה עובד עבו"ז לכך אין מצוה לכבדו, אבל המחוייב בכבוד אביו פטור מלעלות לארץ ישראל.

ובספרו המקנה עמ"ס קידושין (ל"א ע"ב ד"ה אינו יודע) לא הביא את דברי המדרש, אך כתב מדעתא דנפשיה דלכאורה יש ללמוד ממה שצוה הקב"ה לאברהם אבינו לך לך מארצך שישב ארץ ישראל דוחה כיבוד אב ואם, אלא שיש לדחות דאברהם אבינו גר היה וכקטן שנולד דמי שפטור מכבוד אביו, עי"ש.

ולא הבנתי איך עלה על לבו שיש ללמוד הלכה מציווי אישי של הקב"ה בעשרה נסיונות שניסה את אברהם אבינו, וכי נלמוד מעקידת יצחק שמותר לאדם לשחוט את בנו [ואין לדחות דבאמת לא שחטו בסוף], ואכמ"ל.

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

אך באמת עצם מה שכתב בפנים יפות ובחכמ"א ללמוד הלכה מדברי המדרש הוא תימה מתרי ותלת טעמי:

א. אין למדין הלכה מן האגדה כמ"ש בירושלמי (פאה י"ג ע"א, חגיגה ז' ע"ב). ואף שנחלקו גדולי האחרונים השבות יעקב והנודע ביהודה בענין זה, לדעת השבות יעקב (ח"ב סימן קע"ח) אין הדברים אמורים אלא כאשר דברי האגדתא נסתרים מן ההלכה, ולדעת הנודע ביהודה (תניינא יו"ד סימן קס"א) בכל ענין אין למדין מן האגדה, בנידון דידן הדברים לפי פשטותן נסתרים מן ההלכה, שהרי לא מצינו בש"ס אלא ללמוד תורה ולישא אשה. ועוד דהלכה פשוטה שאינו שומע בקול אביו לבטל מצוה כלשהי ואף לא מצוה דרבנן, כנ"ל [ובכל עיקר המחלוקת בין השבו"י לנוב"י עיין במנחת אשר (במדבר סימן צ"ד)].

ב. הלא מיירי לפני מתן תורה, ואין ללמוד מזה הלכה לדורות.

ג. הלא אין מפורש במדרש דמשום יישוב ארץ ישראל נגעו, ולכאורה נראה טפי לפרש שהקב"ה בא לנסות את אברהם בנסיונות גדולים וקשים, וזה שאמר דאעפ"י שקשה לו לעזוב את אביו הזקן ואף יתחלל שם שמים על ידי כך, מ"מ צוהו הקב"ה "לך מארצך וכו'" אבל לאחרים לא היה הקב"ה מנסה בכך, ולא היה מצוה עליהם להתבטל מכבוד אביהם, אבל אין זה ענין ליישוב ארץ ישראל.

ומשום כל זה נראה דאין ללמוד כלל מדברי המדרש שאדם חייב לשמוע בקול אביו ולהימנע מיישוב ארץ ישראל.

ב

ביציאה לזמן מועט וכשדעתו לחזור

ולכאורה אין מקור לדברי התשב"ץ אלא מהא דמס' קידושין (לעיל אות א') דר' יוחנן התיר לרב אסי לצאת מארץ ישראל לקבל פני אמו, אך באמת כבר כתבתי במנחת אשר (במדבר סימן צ"ט אות ז') את הנלענ"ד דביציאה לזמן מועט שאין בו מגורים כלל, אין איסור אלא מדת חסידות בלבד, ומה שמצינו דאף בדעתו לחזור אסור לצאת

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

כי אם ללמוד תורה ולישא אשה, היינו כשיוצא על מנת לגור בחו"ל, אלא שדעתו לחזור לאחר זמן, ובזה אמרו שאסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל, אבל היוצא לרגעים או לזמן מועט ביותר על מנת לקבל פני אביו ואמו פשיטא לי שאין בזה איסור גמור אלא מדת חסידות בלבד.

וכבר תמה המהרי"ט בחידושו לקידושין (שם) על הא דרב אסי ורבי יוחנן:

"תימה דמה איסור לצאת לקראת אמו אפילו לקראת אחרים כיון שאינו יוצא להשתקע, דאע"ג דאמרינן בשלהי כתובות אסור לצאת מא"י אפילו לבבל, זהו לדור, אבל לסחורה או לעסק שיש לו שם פשיטא דמותר, וכן הא דאמרינן בס"פ מי שאחזו כי הוו מפטרי רבנן מהדדי מעכו הוו מפטרי משום דאסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל מחמירים היו על עצמן לצאת ללא דבר וכו'".

ומשום כך פירש דרב אסי שאל כיון שכהן היה האם מותר לו לצאת משום כבוד אם ולטמא עצמו בטומאת ארץ העמים דרבנן, אבל לא חשש כלל לאיסור יציאה לחו"ל, עי"ש.

ומדברי המהרי"ט משמע דאין איסור לצאת אלא כשהוא יוצא להשתקע בחו"ל אלא שדעתו לחזור לאחר זמן, אבל היוצא לזמן קצר לסחורה או לעסק אף שהוא שוהה זמן מה בחו"ל ויושב שם כגר ותושב אין בו איסור. אך מ"מ לדידי פשיטא לי דמי שיוצא לזמן מה לקבל פני אביו ואמו או אף פני חבירו ואינו יוצא כלל לגור בחו"ל אף לא יום אחד אין בו איסור כלל, ולפיכך יצא רב אסי לקבל פני אמו.

והנה איתא במלאכת חול המועד (סימן תקל"א) דמי שיצא לחו"ל ברשות כגון לפרנסתו וחזר תוך ימי המועד התירו לו לגלח בחוה"מ, אבל היוצא שלא ברשות כגון לטייל אסור עליו להתגלח, ובמגן אברהם (סק"ז) כתב דהוא הדין מי שיצא לבקר חברים מותר לו לגלח במועד דגם זה חשוב דבר מצוה וכמבואר בשו"ע (סוס"י רמ"ח) דהיוצא לבקר חברים מותר לו להפליג בספינה ג' ימים לפני השבת דחשיב דבר מצוה, עי"ש.

ולכאורה תימה דהלא לא התירו אלא ללמוד תורה ולישא אשה ולא בשאר מצוות גמורות, וק"ו לבקר חברים דאין בו כל מצוה גמורה. וע"כ נראה דיש ד' גדרים חלוקים בהלכה זו:

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

א. אין כל היתר לצאת לצמיתות מארץ ישראל לחו"ל, דלא התירו אלא בדעתו לחזור והוא יוצא לישא אשה או ללמוד תורה.

ב. אם דעתו לחזור מותר לו לצאת ללמוד תורה ולישא אשה ואף לשם פרנסה, ואעפ"י שיצטרך לשהות זמן מסויים בחו"ל, וזה טבע הדברים דהיוצא ללמוד תורה שוהה אצל רבו זמן מסויים עד שימלא כריסו בתורה, וגדולי התנאים כמו ר' עקיבא ור' חנניה בן חכניאי (כתובות ס"ב ע"ב) עזבו את ביתם והלכו ללמוד בבי רב שנים רבות, וכך גם היוצא לחפש פרנסה או לישא אשה, דלפעמים צריך לשהות זמן ממושך בחו"ל, דמ"מ בדעתו לחזור מותר.

ג. היוצא לזמן מועט לסחורה או לעסק מסויים וכן לבקר חברים מותר לצאת כל שאינו יוצא לטייל בעלמא, דכל שיוצא משום ענין חשוב שיש בו קצת גדר מצוה מותר אם יציאתו לזמן מועט.

ד. יציאה שאין בה דיורים כלל כגון היוצא לקבל פני אמו וכדו' לענ"ד מותר, ואין זה בכלל האיסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל כמבואר.

אך באמת גם בזה תמה אני על החכמת אדם מה ראה ללמוד הלכה זו ממעשה דרב אסי ורב יוחנן, והלא דבריו נסתרים מפרש"י שם.

דהנה ז"ל הגמ': "רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה. אמרה ליה, בעינא תכשיטין, עבד לה. בעינא גברא, נייעין לך. בעינא גברא דשפיר כותך, שבקה ואזל לארעא דישראל. שמע דקא אזלה אבתריה, אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה, מהו לצאת מארץ לחוצה לארץ, א"ל אסור, לקראת אמא מהו, א"ל איני יודע. [אתרח] פורתא הדר אתא אמר ליה, אסי נתרצית לצאת, המקום יחזירך לשלום. אתא לקמיה דרבי אלעזר, א"ל חס ושלום דלמא מירתח רתח, א"ל מאי אמר לך, אמר ליה המקום יחזירך לשלום, אמר ליה ואם איתא דרתח לא הוה מברך לך".

ופרש"י "נתרצית לצאת, סבור היה שדעתו לחזור למקומו לבבל. יחזירך לשלום, עד מקומך".

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

הרי דרבי יוחנן לא נתן לו כל היתר, ולא הבין כלל את שאלתו וחשב שרב אסי מתכוין לחזור ולגור בבבל, וא"ל דאם החליט לחזור לבבל הקב"ה יעזור שיגיע למחוז חפצו בשלום.

אלא שלכאורה יש ללמוד מן העובדה שמ"מ רב אסי הלא יצא, אך אין זה קשור לדברי רבי יוחנן, ואינני זוכר אם יש מן הראשונים שפירשו עובדה זו בדרך אחרת.

אמנם מצינו עובדא זו גם בירושלמי (נזיר ל"ד ע"א) ושם איתא:

"מהו שיטמא לכבוד אביו ואמו, ר' יסא שמע דאסית אימיה לבוצרה, אתא ושאל לר' יוחנן מהו לצאת, א"ל מפני סכנת דרכים צא, ואם בשביל כבוד אמך איני יודע. אמר רב שמואל בר רב יצחק עוד היא צריכה לר' יוחנן, אטרח עלוי ואמר, גמרת לצאת תבוא בשלום, שמע ר' לעזר ואמר אין רשות גדולה מזאת".

ושני חידושים יש בירושלמי שלא כבבלי:

א. מדברי הירושלמי מבואר שר' לעזר אכן פירש את דברי ר' יוחנן כנתינת רשות, ומסתבר לפרש כן גם את הבבלי.

ב. ראיה לשיטת מהרי"ט שהשאלה לא היתה משום יציאה מארץ ישראל לחו"ל, אלא משום שרב יסא כהן היה ושאלו אם מותר להיטמאות בטומאת ארץ העמים בשביל כבוד אמו. ובאמת כתב המהרי"ט שמצא ראיה לדבריו בירושלמי סנהדרין פרק כלל גדול. ופשוט שיש כאן טעות דפוס דאין במס' סנהדרין פרק כלל גדול אלא כוונתו לירושלמי זה במס' נזיר פרק כהן גדול, וכפי הנראה היה כתוב פרק כ"ג ובטעות הבינו שהכוונה לכלל גדול ובאמת הכונה לפרק כה"ג שבמס' נזיר.

והנה בבהגר"א (סימן תקל"א ס"ד ד"ה והוא שלא) כתב דמשמע בירושלמי דכל האיסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אינו אלא בכהן משום טומאת ארץ העמים, ולפי זה נראה דהירושלמי לשיטתו אזל במה שפירש בשאלתו של רב אסי שהיתה מטעם טומאת ארץ העמים.

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

ג

דעות הסוברים שישוב א"י קודם

אך לעומת דברי התשב"ץ והחכמת אדם מצינו מקורות מפורשים בדברי הראשונים והפוסקים שאין להמנע מלעלות לארץ ישראל משום כיבוד אב, ונפרט:

א. בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס ברלין סימן ס' [כ"ח]) כתב: "וששאלת אם האב יכול לעכב ע"י בנו מלעלות לארץ ישראל. כיון דקיימא לן (כתובות ק"י ע"ב) מצוה לעלות, וכתוב (ויקרא י"ט ג') אני ה', דבכל דבר מצוה לא ישמע לו, דכבוד המקום קודם".

וכך כתב גם שם בסימן צ"ג [ע"ט].

ב. בשו"ת המבי"ט (ח"א סימן קל"ט) דן במי שנדר נדר לעלות לארץ ישראל ולגור בצפת, ואביו ואמו אינם מניחים אותו ללכת לדור שם, וגם אשתו מתנגדת, כיצד עליו לנהוג.

וכתב שגם אילולי הנדר עליו לעלות לא"י ולא לחוש לרצון אביו ואמו, והרי זה דומה לאמר לו אביו הטמא למת או לבטל שאר מצוות שלא ישמע להם, ולאחר שהאריך בזה כתב במסקנת דבריו שחייב איש זה לקיים נדרו של מצוה ואין אביו ואמו יכולים לעכבו.

ג. וכך כתבו בשו"ת מעיל צדקה (סימן כ"ו) ושו"ת בית יהודה למהר"י עייאש (יו"ד סימן נ"ד).

ובמעיל צדקה שם הפליג לפסוק בכמה אנשים שהחליטו לעלות לא"י הם ונשיהם והטף, ואנשי עירם רננו אחריהם שאסור להם לעלות משום הסכנה לטף וטלטולי הדרך, ופסק לפי דברי המבי"ט דאם אינו צריך לשמוע בקול אביו ואמו ק"ו שלא ישמע אפילו אם יגזרו בי"ד שלא יעלו, עי"ש.

ובפתחי תשובה (אהע"ז סי' ע"ה סק"ו) הביא את דברי מהר"ם והמבי"ט ומעיל צדקה ותמה על דברי התשב"ץ, עי"ש שהאריך בזה.

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

ד

הנראה בהנ"ל וביסוד גדר המצוה

והנראה עיקר בזה, שדין ישוב ארץ ישראל כדין כל שאר מצוות התורה שדוחים מצות כיבוד אב ואם ואינם יכולים למחות בבנם שרוצה לקיים מצוה זו, וכמבואר בכל הפוסקים הנ"ל, שלא כדברי החכמת אדם.

אך מאידך נראה, דהגר בחו"ל ואביו צריך לו, אינו מחוייב לעלות לארץ ישראל ולעזוב את אביו ואמו, דכבר הארכתי במנחת אשר בראשית (סימן נח) לבאר וליישב את התימה הגדולה על רבבות אלפי ישראל וכללם רבנן ותלמידיהון יושבי ארץ העמים בכל דור ודור למה לא טרחו לעלות לארץ ישראל ולקיים מצוה זו שלדעת הרמב"ן (סהמ"צ מצ"ע ד' שכחת הרב, ורמב"ן עה"ת במדבר ל"ג נ"ג) היא מצות עשה, ואף לדעת הרמב"ם ביארתי במנחת אשר (במדבר סימן צ"ט אות ח') דאף לשיטתו הוי מצוה גמורה אלא שאין מצוה זו בכלל מנין התרי"ג כיון שאין בה ציווי מפורש אבל ידענו שזה רצון ה' דלא לחינם הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו לזרעך אתן את הארץ הזאת, וכן ליצחק וכן ליעקב.

וביארתי לפי המבואר בדברי הראשונים וכ"ה ברמ"א (סימן תרנ"ו ס"א) דאין האדם חייב לבזבז הון רב על המצוות, ובמנחת אשר בראשית (שם) דנתי כע"ז לגבי צער וטורח, וביארתי דכשם שאין האדם מחוייב להוציא הון רב על המצוות, כמו כן אינו חייב לטרוח טירחא מופלגת ולהצטער ביסורים קשים בקיום מצות עשה, ונראה לפי"ז דאין האדם חייב לעקור מביתו הוא וכל משפחתו ולקפח את פרנסתו ולנטוש את ארצו ומולדתו כדי לקיים מצות עשה של ישוב ארץ ישראל.

ואפשר דמצד עצם גדר המצוה אין ישוב ארץ ישראל חיוב אלא מצוה. וכבר ביארתי במק"א דלא כל מצ"ע מוגדרת מעצם מהותה כחיוב, ויש מצוות שמרוב יקרתם וחיבתן על האדם לשאוף ולהשתדל בכל עוז לקיימן אף שאינם חיוב ואין בהם גדר ביטול מצות עשה. ואפשר שכך גם במצוות ישוב ארץ ישראל, מכיון שאצל רבים מצוה זו קשה ביותר ואין דעותיהן דומין זה לזה ואי אפשר לקבוע בזה שיעור וגבול באיזה ענין ומצב חייב האדם לעלות לארץ ישראל, קבעו חכמים שאין מצוה זו חובה אלא רשות, אך גדולה וחביבה היא לאין ערוך.

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

ומשום כך לא מצינו בשום מקום בש"ס שאסור לגור בחו"ל וחובה יש לדור בארץ ישראל, ולא מצינו אלא שאסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל, ולא מצינו שחייב יש לעלות מחו"ל לארץ ישראל.

ונראה ברור דאף האיסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל אינו מה"ת אלא איסור דרבנן, דמה"ת לא מסתבר כלל לחלק בין החובה לעלות לארץ ישראל והאיסור לצאת ממנה, דממ"נ אם חובה היא לגור בארץ ישראל חייבין לעלות, ואם אין זה חובה מה איסור לצאת. ומשום כך נראה עיקר דאין מה"ת חובה לגור בארץ ישראל כמבואר, אלא מצוה גדולה ועצומה שחז"ל הפליגו בחשיבותה, ומשום כך תיקנו חכמים דמי שכבר זכה לגור בארץ ישראל אסור לו לצאת ממנה אלא ללמוד תורה ולישא אשה, וכן משום פרנסה.

ולולי דמיסתפינא הוי אמינא עוד לדרכנו, דהנה כתבו התוס' בעבו"ז (י"ג ע"א ד"ה ללמוד) דרק בהני תרי מצוות התירו לצאת מארץ ישראל משום חשיבותן וחומרתן דהיינו ללמוד תורה ולישא אשה אבל לא בשאר המצוות, אך מהשאלות הביאו דהני מצוות קלות הן, עי"ש.

ואי בדידי תליא הוי אמינא דלא משום חומרתן של שתי מצוות אלה התירו לצאת מארץ ישראל לחו"ל כדי לקיימן, אלא משום ששני אלה לא מצוות בעלמא הן, אלא יש בהם כדי לקבוע את עיקר מעמדו ויעודו בעולם, דאינו דומה ת"ח לע"ה כי הם חיינו ואורך ימינו, ומצא אשה מצא טוב וחלילה מוצא אני את האשה מר ממות, וכיון שהן הם עיקרי חיותו של אדם דוחים הם את המצוה של יישוב ארץ ישראל. ולפי"ז אפשר שגם מה שאמרו שמי שאין פרנסתו מצויה היינו הך, ודומה הדבר למה שהתירו לצאת בשביל ת"ת ונשיאת אשה, דגם פרנסת האדם והרווחתו הם מעיקרי חיותו של אדם לשבט או לחסד לשמחה או לשברון לב ודוחה ישוב ארץ ישראל.

ולדרכנו יש לתת קצת טעם ותבלין בחידושו של התשב"ץ, דאף כיבוד אב ואם מן המצוות שיש בהם כדי להשפיע השפעה גדולה על איכות החיים אם לא של הבן אזי של אביו ואמו, ויש לדון אפוא אם מצוה זו דוחה מצוות ישוב ארץ ישראל.

והדברים עמוקים ועדיין צ"ע בכ"ז.

כיבוד אב ואם וישוב ארץ ישראל

ולמעשה אני מורה ובא דאם ההורים מוחין בבן שלא יעלה לארץ ישראל משום
שהם קשורים לילדיהם ולנכדים אין הבן צריך לשמוע בקולם, כיון דאין זה חיוב גמור
מצד כיבוד אב ואם.

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

"עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום" (אבות פרק ה' משנה ג').

ופרש"י שלא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה, והביאו התוס' יו"ט.

וכנראה שמעלה מיוחדת, נעלית ונשגבה לעמוד בנסיונות החיים הקשים ולקבלם באמונה ובאהבה מבלי להרהר אחרי מידותיו. וזכרוני בצעירותי ששמעתי מכ"ק מו"ר בעל דברי יציב זצ"ל כשדיבר על מה שעבר עליו בשואה האיומה והנוראה שם שיכל את אשת נעוריו ואחד עשרה ילדיו ונשאר בודד כערער בערבה, ואמר: "לרגע אחד לא הרהרתי אחר מידותיו של הקב"ה", רעד וצמרמורת אחזוני לשמע הדברים.

זה כחו של צדיק יסוד עולם שהאמין בהקב"ה ובמידותיו אמונה שלימה ודבק בו באהבה בכל לבב, וזה מעלתו של אברהם אבינו שעמד בכל עשרת הנסיונות ולא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה.

עוד כתב התוס' יו"ט:

"אבינו. שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו זה שעמד בכל נסיונותיו, לפיכך קראו התנא בכאן אבינו. נראה לי".

ולכאורה תימה, הלא זה שמו לעולם וזה זכרו לדור דור אברהם אבינו ראש וראשון לאבותינו הקדושים וכי צריך הסבר בכל מקום שמזכירים את אברהם אבינו.

ונראה פשוט בכוונתו שהרי במשנה הקודמת אמרו "עשרה דורות מנח עד אברהם... עד שבא אברהם וקיבל עליו שכר כולם", ולא הזכירו אברהם אבינו, ולמה שינו במשנה זו לכנותו אברהם אבינו, אין זה אלא משום שאנו מקבלים טובה בזכות עמידתו בעשרת הנסיונות.

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

אך לא פירש התוס' יו"ט איזה טובה מקבלים אנו בזכות עשרת הנסיונות. ואם כוונתו לענין הכללי של זכות אבות, אין זה ענין דוקא לעשרת הנסיונות, אלא לכל מעשיו הכבירים של האדם הגדול בענקים, והרי כבר כתב התוס' יו"ט במשנה הקודמת שאברהם עשה מעשים טובים שראויים היו להיעשות ע"י כל העולם כולו במשך עשרה דורות. ועוד אמרו (קידושין פ"ב ע"א, יומא כ"ח ע"ב) שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ועוד כתב הרמב"ם (ריש הל' עבו"ז) שנתקבצו אליו אלפים ורבבות ושתל בלבם את אמונת הייחוד, ומה חידוש וחשיבות יש בטובה שמקבלים אנו מעשרה הנסיונות שאברהם אבינו עמד בהם.

ונראה בזה דכאשר עמד אברהם אבינו בכל הנסיונות הללו במסירות נפש נטע בזרעו כוחות לעמוד בנסיונות שיעמדו בהם בכל דור ודור. וכל המסירות נפש של ישראל לדורותיהם שאלפים ורבבות מסרו את נפשם ונהרגו על קידוש שמו הגדול, אין זה אלא מכוחם של האבות ומכוחו של אותו זקן אברהם אבינו.

ולפיכך נתנסה אברהם אבינו בעשרה נסיונות, ונסיונות אלה הקיפו את כל תחומי החיים וכל רובדי נפש האדם ותכונותיו, כדי לתת לבני ישראל לדורותיהם תקומה ותוחלת בנסיונות שונים ומשונים שיתנסו בהם לאורך השנים.

ושיטות שונות מצינו מה הן עשרה הנסיונות, הרמב"ם בפירוש המשנה, הרע"ב והגר"א לפי פרקי דרבי אליעזר מנו בזה נסיונות שונים זה מזה, אך נראה לכו"ע דאכן נסיונות היו מכוונים בהשגחה עליונה להקיף את תכונת אנוש וכל הקשיים והנסיונות האפשריים, כדי ליתן לישראל שם ושארית לאורך גלותם.

וכבר כתב בעל הטורים (דברים ו' ה') רמז "ואהבת את ה' אלקיך", "ואהבת. אותיות האבות", דכאשר דרשו חז"ל (ברכות ס"א ע"ב) ואהבת את ה' אלקיך... "בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך", אין זה אלא מכוחם של האבות הקדושים אשר מסרו נפשם על קדושת ה'.

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו

וכבר אמרו במדרש (שיר השירים ז' א' י') בשעה שמסרו חנניה מישאל ועזריה עצמן לתוך כבשן האש "באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת כלן ואמר להם רדו נשקו שפתותיהן של אבותיהם של אלו, שכשם שפעלו הם לפני באש, כך פעלו לפני בניהם באש"

דרכם בכוחם של האבות זכו אף הם, וזכו כל הדורות הבאים אחריהם למסור נפשם על קידוש ה'.

ופירשתי בדרך זה את מה שאמרו בגיטין (גיטין נ"ז ע"ב) במעשה דחנה ושבעת בניה שמסרו את נפשם על קדושת השם וכאשר קטן בניה הוצא להורג אמרה לו "לך ואמור לאברהם אבינו, אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות"

ודבריה של אשה זו לכאורה דברי תימה הן, וכי כוונתה להתריס באבינו אברהם ויצחק בנו ולומר אני גדולה מכם, ואף שאין אדם נתפס על צערו, אך אם דבריה אכן אינם ראויים להיאמר לא היו חז"ל מצטטים אותם, ואם אכן חז"ל מספרים על אמירה זו, ע"כ אמירה ראויה ונכונה הוא ויש לנו ללמוד ממנה.

והנראה בזה שהיא התכוונה להודות לאברהם אבינו ולהכיר לו טובה, אתה עקדת מזבח אחד ובכחך הגדול זכיתי אני לעקוד שבע מזבחות!

(אמנם אין פירוש זה מתיישב בלשון חז"ל במדרש איכה [פרשה א' אות כ"א] שם אמרו שאמרה לבנה הקטן, "אתה אמיה וחבקת יתיה ונשקת יתיה וגפפת יתיה ולחשת ליה באודניה ואמרת ליה ברי ברי זעירא דכולהון זיל ואימא ליה לאביך אברהם אל תזוח דעתך, אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות").

וזו הטובה שאנו מקבלים מאברהם אבינו שעמד בכל הנסיונות שנתנסה בהן, שאף אנו זוכים לעמוד בנסיונות היום ויום ואף בנסיונות הגדולים שבחיינו.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

